

DOI 10.51558/2490-3647.2025.10.1.801

UDK 316.42:314.554
314.554:364.63

Primljeno: 29. 09. 2024.

Pregledni rad
Review paper

Karolina Tadić-Lesko

UZROCI RAZVODA BRAKA U BOSANSKOHERCEGOVAČKOM DRUŠTVU

U brakorazvodnim postupcima sve su vidljiviji nasilje, manipulacija, uskraćivanje doprinosa za uzdržavanje djece i kršenje brakorazvodnih sporazuma, stres zbog finansijskih briga i neizvjesnost za budućnost. Cilj ovoga rada je istražiti uzroke razvoda braka u bosanskohercegovačkom društvu i razmotriti perspektive za prevenciju njegovih posljedica. U radu je korištena metoda analize sadržaja (znanstvene i stručne literature i druge dokumentacije i podataka prikupljenih s mrežnih stranica BiH o iskustvima stručnjaka koji rade u postupcima razvoda braka, s naglaskom na Federaciju Bosne i Hercegovine, za razdoblje 2018.-2024.). Rezultati istraživanja su pokazali kako su najčešći uzroci koji dovode do razvoda braka: preljub, ovisnosti, finansijske teškoće, nasilje, neslaganje naravi, nerealna očekivanja i odvojen život, dok su mogućnosti stručnjaka u radu na prevenciji posljedica razvoda braka vidljivi kroz rad u bračnim savjetovalištim, dopunama socijalnog i kaznenog zakonodavstva i prevenciji. Nužno je u socijalnoj skrbi poduzimati preventivne intervencije u cilju predbračnog savjetovanja, sprečavanja nastajanja visokokonfliktnih razvoda brakova *de lege ferenda* (obavljanjem informativnog, pripremnog savjetodavnog razgovora sa supružnicima kao prethodnice postupku posredovanja prije razvoda braka i sudskom postupku razvoda braka), pružati stručnu podršku osnaživanjem roditeljskih kompetencija (odgovornosti i dužnosti nakon razvoda braka) i efikasno primjenjivati mjere zaštite od nasilja.

Ključne riječi: problemi; brakorazvod; posljedice; prevencija

UVOD

Razvod braka je oduvijek predstavljao kontroverznu temu, ne samo u pravnom smislu, već i s moralnog i religijskog aspekta (Berdica i Tucak 2011). Poznato je kako se u mnogim kulturama brak još uvijek doživljava kao trajna veza u tradicionalnim zajednicama pa se na razvod često gleda kao na neuspjeh. S druge strane, suvremeni pristupi braku naglašavaju važnost osobne sreće i emocionalnog zdravlja, čime se otvara prostor za diskusiju o razvodu kao legitimnoj opciji u slučajevima neispunjenih ili toksičnih odnosa. Isti odnosi rezultiraju razvodom braka, a supružnici ne mogu postići dogovor pa se ukazuje potreba za edukacijom u područjima učinkovitih komunikacijskih vještina, pregovaranja i konstruktivnog rješavanja sukoba. Važno je usmjeriti supružnike na bolje razumijevanje i prepoznavanje potreba i očekivanja onog drugog. Osim raznih preventivnih i intervencijskih programa, obiteljska medijacija može se koristiti i kao alat za prevenciju sukoba i intervenciju, što im može pomoći u postizanju sporazuma o roditeljskoj skrbi koji se temelji na najboljem interesu zajedničke djece (Štifter i dr. 2016). Razvod braka predstavlja iznimno stresnu situaciju koja može imati ozbiljne posljedice na psihološko stanje djece. Česte reakcije na razvod uključuju anksioznost, depresiju i ljutnju. Utjecaj razvoda na razvoj djece može se razlikovati ovisno o nekoliko čimbenika: izloženost djece sukobima roditelja prije i nakon razvoda, kvaliteta odnosa roditelja u tom razdoblju, trajanje sukoba, dob djeteta, njegova sposobnost suočavanja sa stresom i podrška okoline (DiFonzo 1997).

Od sredine XX. stoljeća u mnogim zemljama bilježi se pad broja sklopljenih brakova. To ne iznenađuje, s obzirom da ljudi sve kasnije stupaju u brak i da se nevjenčani parovi sve češće odlučuju živjeti zajedno. Također, u mnogim državama dolazi do razdvajanja roditeljstva i braka, tako da je institucija braka u ovom periodu doživjela veće promjene nego u prethodnim tisućama godina (Ortiz-Ospina i Roser 2020, prema Our World in Data 2024). U Bosni i Hercegovini se povećala stopa razvoda braka, a sve je vidljivije nasilje u obitelji, partnersko nasilje, loša ekonomska situacija, stres zbog financijskih briga i neizvjesnost za budućnost, migracije stanovništva, kao i uskraćivanje doprinosa za uzdržavanje djece. Cilj ovoga rada je istražiti uzroke razvoda braka u bosanskohercegovačkom društvu i razmotriti mogućnosti prevencije njegovih posljedica. U radu je korištena metoda analize sadržaja (znanstvene i stručne literature i druge dokumentacije i podataka prikupljenih s mrežnih stranica BiH o iskustvima stručnjaka koji rade u postupcima razvoda braka, s naglaskom na FBiH za razdoblje 2018.-2024.)

1. UZROCI RAZVODA BRAKA U SUVREMENOM DRUŠTVU

Teškoće u partnerskim odnosima unose se u brak, a druge pak, nastaju u bračnim odnosima. U oba slučaja teškoće izazivaju bračnu napetost koju Birditt i dr. (2017) prepoznaju kao kompleksan fenomen. Za bračnu napetost navode da se ne manifestira uvijek kroz otvorene sukobe, ali ističu kako ista može značajno utjecati na kvalitetu bračne veze, jer bez obzira na koji način se parovi suočavaju sa sukobima, bilo da je riječ o glasnim raspravama ili smirenim razgovorima, prisutnost napetosti može biti pokazatelj dubljih problema u odnosu koji često dovode do razvoda braka.

Opsežna literatura identificirala je uobičajene probleme koje osobe s prethodnim brakovima pripisuju svom razvodu. Na primjer, analiza retrospektivnih izvještaja iz nacionalnog uzorka razvedenih pojedinaca naglašava nevjeru, nekompatibilnost, konzumiranje alkohola ili droga i emocionalnu distancu kao ključne razloge za raspad braka. Slično tome, kada su razvedeni pojedinci upitani o problemima koji su u velikoj mjeri doprinijeli njihovom razvodu, najčešći odgovori su uključivali nedostatak posvećenosti, nevjerstvo i sukobe/svađe (Williamson 2016). Prema podacima iz projekta "Bračna nestabilnost tijekom života", koji se temelji na nacionalnoj anketi muškaraca i žena 1980. i 1997. godine, razvedene osobe su kao glavne razloge za razvod braka navele: nevjeru, nekompatibilnost, konzumaciju alkohola ili droga i razdvojenost. U nacionalnom istraživanju provedenom među starijim osobama 2004. godine ispitanici su naveli da su glavni uzroci za razvod njihovih brakova koji su doživjeli u dobi od 40 i više godina bili zlostavljanje (verbalno, fizičko ili emocionalno), neslaganje naravi i različit životni stil te preljub. (Institute for Family Studies 2017).

U istraživanju koje su proveli Scott i dr. (2013) 24% sudionika kao uzrok za razvod braka naveli su nevjeru, zatim nasilje u obitelji (21,2%) i zlouporabu supstanci (12,1%), dok je 23,5% sudionika istraživanja i najmanje jedan partner od 27,8% parova, naveli kako je nasilje u obitelji čimbenik koji doprinosi razvodu braka. 40,0% partnera ispitanika složilo se da nasilje najviše doprinosi razvodu. Također, sudionici su naveli kako se zlostavljanje u njihovoj vezi razvijalo postepeno, s intenziviranim ciklusima zlostavljanja i kajanja, sve dok se težina zlostavljanja nije intenzivirala do nepodnošljivosti.

Lowenstein (2005) navodi kako se većina istraživanja fokusira na uzroke razvoda, a mali broj njih se bavi posljedicama, dok još manji, prevencijom. Uzroci razvoda ne dolaze iz jedne teškoće jer često postoji niz čimbenika koji uzrokuju razvod braka. Sažetak uzroka može se odnositi na žensku neovisnost, prerano vjenčanje i do-

govoreni brak, ekonomske čimbenike, loše intelektualne, obrazovne i socijalne vještine, liberalne zakone o razvodu, spolne čimbenike koji dovode do nekompatibilnosti, sukobe u ulogama, alkoholizam i zlouporabu sredstava ovisnosti ili rizično ponašanje, razlike među partnerima koje dovode do vrijeđanja, vjerske čimbenike, psihičke teškoće, kao i razne druge čimbenike.

2. ISKUSTVA STRUČNJAKA U POSTUPCIMA RAZVODA BRAKA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sukladno cilju istraživanja analizirani su podaci dostupni na mrežnim stranicama Bosne i Hercegovine o iskustvima stručnjaka koji rade u postupcima razvoda braka. Analiza se odnosi na razdoblje od 2018. do 2024. godine, s posebnim naglaskom na Federaciju Bosne i Hercegovine.

1) Centar za socijalni rad Zenica (2022): *Posljednjih godina se mijenjaju razlozi za razvod braka pa je uočena fizička razdvojenost supružnika koja dovodi do njihove emotivne i intimne udaljenosti, što uzrokuje čestu pojavu preljuba. Također, uočeno je prerano stupanje u bračnu zajednicu i kratko predbračno poznanstvo, nezrelost i nespremnost ispunjavanja obavze koje brak podrazumijeva što je vrlo čest razlog za traženje razvoda braka. Bitan čimbenik je nedostatak komunikacije koja je ključna i premalo slobodnog vremena koje bi se posvetilo supružniku i djeci. Česta je pojava konzumiranja opijata koja dovodi do ovisnosti, čega mnogo njih nije svjesno, govoreći da se radi o blagim opijatima koji ne štete zdravlju niti odnosima u obitelji. Potom, kao jedan od važnih razloga za razvod braka jeste neriješeno materijalno i stambeno pitanje, neizvjesnost i nesigurnost u ekonomskom smislu, što narušava odnose supružnika* (<https://nasarijec.ba/sta-su-najcesci-razlozi-za-razvod-braka/>).

2) Ustanova „Centar za socijalni rad Grada Mostara” (2024): *Uzroci koje partneri u zahtjevima za posredovanje prije razvoda braka navode u 2023. godini su: neslaganje naravi, preljub, fizičko ili psihičko nasilje, ovisnosti o alkoholu, narkoticima, kockanju, trajno narušeni odnosi. Također, kao uzroci se navode i ljubomora, financijski problemi, odvojen život, manjak komunikacije i nepoštivanje* (<https://www.hercegovina.info/vijesti/mostar/zbog-cega-pucaju-brakovi-u-mostaru-prevara-ljubomora-nasilje-ovisnosti/222206/>).

3) Odvjetnik Damir Alić iz Tuzle (2019): *90% predmeta su preljubi, barem ono što odvjetnici vide u praksi... Ekonomska situacija koja je često povezana sa alkoholizmom, kockanjem... Mnogi iz obiteljskog zagrljaja odu u zagrljaj nekog poroka... Nažalost očekivanja takvih osoba su puno veća kada boravi npr. u kladionici*

sa par maraka nego kada boravi u kući sa suprugom i djetetom koje možda nema što da jede... (<https://tuzlanski.ba/vijesti/bih/u-tuzli-trend-porasta-razvoda-braka-najviselih-puca-zbog-preljube-predbracni-ugovori-postali-su-hit/462300>).

4) KJU Porodično savjetovalište Sarajevo (2023): *Različiti oblici nasilja, od fizičkog, psihološkog, seksualnog, ekonomskog, itd., bivaju razlog zbog kojeg se žrtve odlučuju na razvod braka. Osim navedenih, česti razlozi za prekid partnerske ili bračne relacije su preljub jednog od partnera, kao i različito razumijevanje preljuba, npr. katkad osobe različito tumače virtualni preljub* (<https://startbih.ba/clanak/porodicio-savjetovaliste-sarajevo-zasto-je-broj-razvoda-u-porastu-kako-spasiti-porodicu-i-ko-vam-u-tome-moze-diskretno-i-bespl/226306>).

5) Centar za socijalni rad Banja Luka (2019): *Nasilje u obitelji i bolesti ovisnosti razlozi su zbog kojih razvod češće traže žene ... Gubitak emocije, preljub, te finansijski problemi supružnike uvode u krizne dane. ... u posljednje vrijeme znatan je broj razvoda mladih bračnih parova koje nezrelost dovodi do narušavanja odnosa, kao i do nemogućnosti konstruktivnog razgovora...* (<https://banjaluka.net/neslavna-statistika-banjaluka-rekorder-u-bih-po-broju-razvoda-brakova/>).

U donjoj tablici izdvajaju se najčešći uzorci razvoda braka u BiH.

Tablica 1. Uzroci razvoda braka u BiH

Nadređene teme	Podređene teme
Preljub	fizička razdvojenost supružnika; ljubomora; gubitak emocije
Ovisnosti	konzumiranja opijata; ovisnost o alkoholu, narkoticima, kockanju; zagrljaj nekog poroka
Financijske poteškoće	neriješeno materijalno i stambeno pitanje; ekonomska situacija
Nasilje	različiti oblici nasilja
Neslaganje naravi	kratko predbračno poznanstvo; trajno narušeni odnosi; nepoštivanje; manjak komunikacije; prevelik pritisak na partnere da usklade različite životne uloge; trajno narušeni odnosi
Nerealna očekivanja	prerano stupanje u bračnu zajednicu; nezrelost i nespremnost; nedostatak komunikacije; premalo slobodnog vremena; nejasna međusobna očekivanja partnera; nejasna očekivanja od braka; nespremnost partnera na kompromis
Odvojen život	fizička razdvojenost supružnika koja dovodi do njihove emotivne i intimne udaljenosti

Istraživanje uzroka razvoda braka u Bosni i Hercegovini pokazuje da na stabilnost bračnih odnosa utječe čitav niz različitih čimbenika. Preljub, kao jedan od glavnih uzroka, često je povezan s fizičkom razdvojenosti supružnika, ljubomorom i gubitkom emotivne povezanosti. Ovisnosti, uključujući konzumaciju opijata i ovisnost o alkoholu, narkoticima i kockanju, također su značajan čimbenik koji može destabilizirati brak. Financijske poteškoće koje se manifestiraju kroz neriješena materijalna i stambena pitanja, te opća ekonomska situacija, predstavljaju dodatni izvor stresa za bračne parove. Uz to, nasilje u različitim oblicima može imati razarajući učinak na brakove, čime se dodatno naglašava važnost sigurnosti i poštovanja unutar partnerskih odnosa. Neslaganje naravi, kratko predbračno poznanstvo, trajno narušeni odnosi, manjak komunikacije i pritisak na partnere da usklade različite životne uloge, dodatno otežavaju održavanje zdravog braka. Nerealna očekivanja,

posebno u svezi s preranim stupanjem u brak, nezrelošću i nejasnim međusobnim očekivanjima partnera, također doprinose razvodu. Na kraju, odvojen život, koji se često manifestira fizičkom razdvojenosti supružnika, može rezultirati emotivnom i intimnom udaljenošću i to dodatno otežava održavanje bliskosti i povezanosti u braku. Rezultati istraživanja Štifter i sur. (2016: 280) pokazali su „uzroke koji su doveli do razvoda braka: komunikacijski problemi, emocionalno udaljšavanje, nedostatak emocionalne podrške i poštovanja, neusklađenost partnerskih očekivanja, nedostatak instrumentalne podrške, partnersko nasilje, financijski problemi, partnerovi roditelji kao izvor sukoba, roditeljstvo kao izvor sukoba, emocionalni/psihički problemi pojedinca i nevjera“. Također, slične razloge razvoda braka svojim istraživanjem su dobili Wolcott i Hughes (1999), a to su:

- komunikacijski problemi;
- neusklađenost;
- nevjera;
- fizičko nasilje;
- zlouporaba alkohola ili droge;
- emocionalno ili verbalno nasilje;
- financijski problemi;
- posao/vrijeme, utjecaj šire obitelji;
- fizičko/mentalno zdravlje, ličnost partnera;
- problemi s djecom i dr.

3. IZAZOVI STRUČNJAKA U RADU NA PREVENCIJI POSLJEDICA RAZVODA BRAKA

Stručnjaci u centrima za socijalni rad koji rade u postupcima razvoda i posreduju u prevenciji teškoća nakon razvoda, suočavaju se s iznimno kompleksnim radom sa supružnicima i djecom. Posebno su *teški slučajevi* u kojima se bračni konflikt završava, a nastavlja se partnerski i roditeljski konflikt. Graham i Edwards (2008) prema Majnarić (2022) navode kako razvod nije kraj odnosa, jer bivši supružnici ulaze u dinamičan period, koji uključuje odnos iz braka i nakon braka. Stručnjaci iz centara za socijalni rad i stručnjaci u obiteljskim savjetovalištim susreću se s izazovima visokokonfliktnih razvoda braka kao i s izazovima preveniranja njihovih posljedica. Roditeljski sukob prije, za vrijeme i nakon razvoda braka ima štetne posljedice na djecu jer su djeca svih uzrasta osjetljiva na razvod roditelja, a njihove reakcije ovise o uzrasnoj dobi (Lee, Bax 2000). Izazove u radu imaju i stručnjaci koji rade u

školama, ovisno o tome kako se razvod braka roditelja ili produženi konflikt roditelja nakon razvoda reflektira na dijete. Posljedice su vidljive u smanjenoj uključenosti u nastavni proces, učestalim izostancima s nastave, promjenama u ponašanju i slabijem školskom uspjehu. O istome govore McLanahan, Tach i Schneider (2013), Thomson i McLanahan (2012), Thomson, Hanson i McLanahan (1994), Lee i McLanahan (2015) i Sweeney (2010) prema Brand i sur. (2019), ističući kako razvod roditelja ima negativan utjecaj na razne aspekte dječjih života, posebno na njihova obrazovna postignuća. Također, „djeca razvedenih roditelja u usporedbi s djecom iz cjelovitih obitelji, u prosjeku ostvaruju slabiji uspjeh u školi, pokazuju više problema u ponašanju i imaju lošije razvijene društvene vještine“ (Međimurec i Čipin 2019: 273). Djeca čiji se roditelji razvode često su i manje sklona završavanju srednje škole ili fakulteta, a pad obiteljskih prihoda nerijetko je čimbenik koji povezuje razvod braka s obrazovnim rezultatima (Brand i sur. 2019). Gubitak jednog roditelja, obično oca, dovodi do smanjenja financijskih sredstava i to negativno utječe na obrazovanje djece i njihove mogućnosti za daljnje školovanje. Stručnjaci koji rade u centrima za mentalno zdravlje također se susreću s parovima koji se nalaze u postupku razvoda braka, a isti se obraćaju za pomoć zbog ovisnosti i duševnih bolesti (Kirkbride i sur. 2024). Policija, tužiteljstvo i sud susreću se s problemima razvoda braka i nakon razvoda kada je u pitanju nasilje u obitelji i partnersko nasilje, otmice djece, roditeljsko nepridržavanje sudske presude u dijelu koji se odnosi na neodržavanje osobnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta s roditeljem s kojim ne živi, neizvršavanje obveze uzdržavanja djeteta, te izmjene odluke, izricanje zaštitnih mjera i slično. Stručnjaci iz nevladinog i privatnog sektora, poput psihologa i terapeuta, kao i medijatori te vjerske ustanove također usluge savjetovanja bračnim parovima, a njihov rad postaje sve kompleksniji zbog poremećene partnerske i obiteljske dinamike što predstavlja rastući suvremeni izazov u području obiteljskih i roditeljskih odnosa.

3.1. Bračna savjetovališta u BiH

Iako Obiteljski zakon FBiH, Porodični zakon RS i Porodični zakon Brčko Distrikta BiH daju mogućnost partnerima za predbračno informiranje i savjetovanje, nije poznato koliko je partnera ove usluge koristilo prije sklapanja braka. Također, nije poznato koliko je razvedenih parova u Bosni i Hercegovini koristilo usluge obiteljskog savjetovališta prije razvoda braka. No, poznato je da supružnici u Bosni

i Hercegovini mogu zatražiti stručnu pomoć za prevladavanje bračnih kriza kroz savjetovanje i psihoterapiju u državnim, nevladinim, privatnim ili vjerskim institucijama (Dudić-Sijamija 2024). Scott i sur. (2013) navode korist predbračnih programa u prevenciji zlouporabe supstanci, finansijskih teškoća, stresa i nevjere, koji su česti uzroci razvoda braka. Također, isti autori navode da je više od četvrtine ispitanih parova kao razlog za razvod navelo nasilje u obitelji, te da su isprva vjerovali da mogu riješiti problem, no kasnije su spoznali da je postalo nepodnošljivo kada je fizička agresija bila konačan razlog za raskid bračne zajednice. Finansijske poteškoće također su navedene kao jedan od glavnih razloga za razvod, što ukazuje na potrebu da se sudionike poduči o vještinama upravljanja finansijskama tijekom značajnog finansijskog pritiska te osigura pružanje odgovarajućih resursa u zajednici što bi moglo pomoći u poboljšanju ili stabilizaciji loše finansijske situacije. Također, prema Allen i sur. (2005), jedna od prepreka prevenciji nevjere u predbračnom savjetovanju je to što zaručeni parovi često nisu spremni suočiti se s mogućnošću izvanbračnih veza. Kada bi predbračno savjetovanje u BiH postalo obvezujuće, trebalo bi se provoditi kroz različite radionice i individualne sesije kako bi parovi dobili uvid u važne aspekte bračnog života. Uloga savjetovašta može biti presudna za stvaranje stabilnih i ispunjenih partnerskih odnosa, budući da savjetovašta mogu pomoći parovima u razvijanju zdravih obrazaca ponašanja koji će im koristiti tijekom braka i doprinijeti dugotrajnom bračnom uspjehu.

Tablica 2. Neke od uobičajenih vrsta bračnog savjetovanja

Savjetovanje za parove	Fokusirano na rješavanje sukoba i problema između partnera
Obiteljska terapija	Širi pristup koji obuhvaća i probleme s roditeljstvom i dinamikom miješane obitelji
Bračno savjetovanje temeljeno na vjeri	Savjetovanje utemeljeno na vjerskim načelima, poput pripreme za brak u vjerskim zajednicama
Imago terapija odnosa	Promatra sukob kao prirodni ishod okolnosti, analizirajući iskustva iz djetinjstva
Prilagođeni programi	Programi prilagođeni specifičnim potrebama para, posebno u slučajevima mentalne bolesti
Gottmanova metoda	Fokusirana na poboljšanje komunikacije, intimnosti i empatije u vezi
Narativna metoda	O snažuje supružnike da preispitaju svoje živote i osjećaje u okruženju bez okrivljavanja

(Izvor: Wake Forest University, 2024)

Lebow i Snyder (2023) govore o Terapiji za parove – obliku psihoterapije koji pomaže parovima da poboljšaju svoj odnos i riješe probleme unutar veze ili braka. Terapeut radi s oba partnera kako bi im pomogao razumjeti njihove međusobne probleme, poboljšati komunikaciju, prevladati konflikte i izgraditi zdravije i zadovoljavajuće odnose. Iz navedenog proizlazi da bračno savjetovalište nudi emocionalnu podršku partnerima koji prolaze kroz stresno životno razdoblje. Stručnjaci koji rade u savjetovalištima nude klijentima, sukladno njihovim potrebama, različite alate i strategije, te pomažu parovima i njihovoj djeci da se nose s teškoćama poremećenih bračnih i obiteljskih odnosa ali i s promjenama u obitelji ukoliko dođe do razvoda braka.

3.2. Perspektive obiteljsko-pravne zaštite u Bosni i Hercegovini

Rad stručnjaka u obiteljsko-pravnoj zaštiti, u postupku posredovanja prije razvoda braka (ili mirenju) u BiH, propisan je Obiteljskim zakonom FBiH, Porodičnim zakonom RS i Porodičnim zakonom Brčko Distrikta BiH. Ako se oba partnera slože u postupku posredovanja ili mirenja o ključnim aspektima kao što su skrbništvo, viđanje djece i uzdržavanje. Tada postižu sporazum koji može biti prihvaćen od strane

suda, ukoliko je isti u najboljim interesima njihove djece.

U sustavu socijalne skrbi FBiH vidljiva je potreba provedbe višekratnih preventivnih intervencija, posebno zato što Obiteljski zakon FBiH, Porodični zakon RS i Porodični zakon Brčko Distrikta predviđaju samo jedan oblik alternativnog rješavanja sporova – obvezno posredovanje u postupku razvoda braka. Haubrich i Tadić-Lesko (2013) navode kako bi se u Obiteljski zakon FBiH trebalo ugraditi *de lege ferenda* pravodobno obavljanje informativnog, pripremnog ili savjetodavnog razgovora sa suprotnim stranama da bi se strane dogovorile što je u njihovom interesu i u najboljem interesu njihove djece, a čime bi se važnost obiteljske medijacije podigla na veću razinu. Isto bi se trebalo ugraditi i u Porodični zakon RS i Porodični zakon Brčko Distrikta BiH. Primjera radi, obiteljska medijacija u Hrvatskoj regulirana je Obiteljskim zakonom iz 2015. godine. Taj zakon također uključuje obvezno savjetovanje kao prethodni postupak. Vrijedi razmotriti, može li ova fragmentacija procesa, s obzirom na odvojene postupke, postati razlog relativnog neuspjeha, s obzirom na to da zakonodavac ovim pristupom nastoji pružiti pomoć obiteljima kroz dva stupnja. No, razlike u sadržaju i nadležnosti mogu dovesti do nepovjerenja u sustav, jer obvezno savjetovanje može djelovati kao pripremna faza za medijaciju (Majstorović 2017). Također, važno je istražiti praktičnu primjenu posredovanja pravnih i fizičkih osoba ovlaštenih za posredovanje između bračnih partnera prije pokretanja postupka razvoda braka u FBiH, posebno u svezi s teškoćama u rješavanju visokokonfliktnih razvoda. Posebnu pozornost valja usmjeriti na utjecaje razvoda braka na djecu, te pronalaženje odgovarajućih preventivnih mehanizama za pravovremeno rješavanje problema, uključujući preventivne strategije kako bi se identificirale i implementirale najučinkovitije preventivne metode ove sve češće problematike.

Važno je imati na umu procjenu UN Women prema kojoj je skoro jedna od tri žene, od ukupno 736 milijuna, doživjela je fizičko i/ili seksualno nasilje od intimnog partnera, seksualno nasilje od nekog drugog ili oba oblika nasilja, bar jednom u životu (što čini 30% žena u dobi od 15 i više godina). Glavni počinitelji nasilja nad ženama su njihovi sadašnji ili bivši partneri (Vlachovd, Biason). Također, „u Bosni i Hercegovini najveći broj prijavljenih počinitelja nasilja u obitelji su muškog spola, njih 2.020, od čega je najveći muškaraca počinitelja u dobi između 31-50 godina“ (Agencija za statistiku 2023: 98). Ovi zabrinjavajući podaci ističu potrebu za učinkovitim zakonodavnim odgovorima. Zakonom o zaštiti nasilja u obitelji FBiH uređena je zaštita od nasilja u obitelji, vrste i svrha zaštitnih mjera za počinitelje nasilja u obitelji, kao i način i postupak izricanja zaštitnih mjera, zaštita žrtve od

nasilja u obitelji, te međusobna povezanost svih subjekata koji su u funkciji zaštite od nasilja u obitelji i druga pitanja od značaja za ovu zaštitu obitelji. Također, prekršajno zakonodavstvo propisuje i zaštitne mjere koje predstavljaju prekršajne sankcije s ciljem sprečavanja daljnjeg nasilja u obitelji te pružanja zaštite žrtvama i one se primjenjuju na počinitelje nasilja s ciljem sprečavanja daljnjeg nasilnog ponašanja te pružanja sigurnosti žrtvama. Iz Fondacije lokalne demokratije (2023) ističu urgentnu potrebu za nastavkom parlamentarnih aktivnosti oko usvajanja novog Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji u FBiH, kao i izmjenu Kaznenog zakona FBiH. S potrebom izmjena suočava se kazneno i prekršajno zakonodavstvo RS i Brčko Distrikta BiH. Ove izmjene su veoma važne za uspostavljanje sveobuhvatnog pravnog okvira koji će pružiti zaštitu žrtvama nasilja i propisati adekvatne kazne za počinitelje. Naglašava se važnost zakona koji će slijediti najbolje prakse, posebno, usklađene s međunarodnim dokumentima. Također, općinski sudovi u suradnji s centrima za socijalni rad, centrima za mentalno zdravlje i bračnim savjetovalištim mogu uvelike pridonijeti u prevenciji posljedica razvoda braka i zaštiti od nasilja, radom s parovima, obitelji, djecom i mladima.

ZAKLJUČAK

Razvod braka u Bosni i Hercegovini predstavlja složenu društvenu problematiku koja je rezultat kombinacije različitih čimbenika, uključujući emocionalne, ekonomske i socijalne. Iz analize podataka o iskustvima stručnjaka koji rade u postupcima razvoda braka (2018. do 2024.), preuzetih s mrežnih stranica Bosne i Hercegovine, vidljivo je da su najčešći uzorci razvoda braka preljub, ovisnosti, financijske poteškoće, nasilje, neslaganje naravi, nerealna očekivanja i odvojen život. Ovi uzroci se ujedno promatraju kao izazovi u radu stručnjaka koji rade u postupcima razvoda braka, u različitim ustanovama i institucijama, privatnom i nevladinom sektoru, te vjerskim zajednicama, naročito imajući u vidu da isti ne utječu samo na stabilnost bračnih odnosa, već imaju i dalekosežne posljedice na psihološko zdravlje djece. Evidentan porast stope razvoda i sveprisutne društvene promjene iziskuje potrebu za implementacijom edukativnih programa i intervencija koje bi poboljšale komunikacijske vještine, prevenirale sukobe i omogućile bolju podršku parovima u krizi. Osim toga, obiteljska medijacija i savjetovanje trebaju postati važni alati u procesu rješavanja bračnih sukoba, s ciljem očuvanja dobrobiti svih uključenih u proces, posebno djece. U tom smislu, razvoj i jačanje lokalnih savjetovališta te unapređenje zakonodavnog okvira za zaštitu žrtava nasilja u obitelji predstavljaju

važne korake prema smanjenju stope razvoda i poboljšanju kvalitete života obitelji u Bosni i Hercegovini. Ovaj rad ukazuje na potrebu za daljnjim istraživanjima koja bi dublje sagledala dinamiku bračnih odnosa i učinke razvoda na pojedince i društvo u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

1. Agencija za statistiku BIH (2023), *Tematski bilten TB3*; dostupno na: https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2024/FAM_00_2023_TB_1_BS.pdf
2. Banjaluka.net (2019), "Neslavna statistika: Banjaluka rekorder u BiH po broju razvoda brakova"; dostupno na: <https://banjaluka.net/neslavna-statistika-banjaluka-rekorder-u-bih-po-broju-razvoda-brakova/>
3. Berdica, Josip, Ivana Tucak (2011), "Uzorak naše kulture: razvod braka", u: B. Rešetar, M. Župan (ur.), *Imovinskopravni aspekti razvoda braka - hrvatski, europski i međunarodni kontekst*, Pravni fakultet u Osijeku, Osijek, 15-45.
4. Billingsley, Bonnie, Elizabeth Bettini, Hannah Morris Mathews, James McLeskey (2020), "Improving Working Conditions to Support Special Educators' Effectiveness: A Call for Leadership", *Teacher Education and Special Education*, 43(1), 7-27.
5. Birditt, Kira. S, Wylie Wan, Terri Orbuch, Toni Antonucci (2017), "The Development of Marital Tension: Implications for Divorce among Married Couples", *Developmental Psychology*, 53(10), 1995-2006.
6. Brand, Jennie E., Ravaris Moore, Xi Song, Yu Xie (2019), "Why Does Parental Divorce Lower Children's Educational Attainment? A Causal Mediation Analysis", *The Social Science Journal*, 6(11), 264-292.
7. Hercegovina info (2024), "Zbog čega pucaju brakovi u Mostaru - prevara, ljubomora, nasilje, ovisnosti"; dostupno na: <https://www.hercegovina.info/vijesti/mostar/zbog-cega-pucaju-brakovi-u-mostaru-prevara-ljubomora-nasilje-ovisnosti/222206/07.03.2024. 19:30>
8. DiFonzo, Herbie J. (1997), *Beneath the Fault Line, The Popular and Legal Culture of Divorce in Twentieth Century America*, University Press of Virginia, Charlottesville/London
9. Dudić-Sijamija, Anida (2024), "Bračno savjetovanje u vjerskim ustanovama u Bosni i Hercegovini", *Obnovljeni Život*, 79(1), 75-87.

10. Fondacija lokalne demokratije (2023), "Sjednica Komisije za jednakopravnost spolova: Borba protiv nasilja u porodici – usvajanje novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u FBiH i izmjene Krivičnog zakona"; Dostupno na: <https://fld.ba/bs/novosti/sjednica-komisije-za-jednakopravnost-spolova-borba-protiv-nasilja-u-porodici-usvajanje-novog-zakona-o-zastiti-od-nasilja-u-porodici-u-fbih-i-izmjene-krivicno/463>
11. Haubrich, Viktorija, Karolina Tadić-Lesko (2013), "Obiteljska medijacija pri centru za socijalni rad", u: S. Bubić (ur.), *Najbolji interes djeteta u zakonodavstvu i praksi*, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar, 180-190.
12. *Kazneni zakon FBiH*, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 36/2003.
13. Kirkbride, James B., Anglin M. Deidre, Colman Ian, Dykxhoorn Jennifer, Jones B Peter, Patalay Praveetha, Pitman Alexandra, Sonesson Emma, Steare Thomas, Wright Talen, Lowri Griffiths Siân (2024), "The social determinants of mental health and disorder: evidence, prevention and recommendations", *World Psychiatry*, 23(1), 58-90.
14. Lee, Catherine M., Karen A. Bax (2000), "Children's reactions to parental separation and divorce", *Paediatrics Child Health*, 5(4), 217–218.
15. Lebow, Jay. L., Douglas K. Snyder (2023), "Couple therapy in the 21st century", u: J. L. Lebow, D. K. Snyder (ur.), *Clinical handbook of couple therapy*, The Guilford Press, New York, 3–21.
16. Lowenstein, Ludwig F. (2005), "Causes and Associated Features of Divorce as Seen by Recent Research", *Journal of Divorce & Remarriage*, 42(3-4), 153-171.
17. Majnarić, Ines (2022), "Obilježja visokokonfliktnih razvoda roditelja s maloljetnom djecom", *Ljetopis socijalnog rada*, 29(1), 99-123.
18. Majstorović, Irena (2017), "Obvezno savjetovanje i obiteljska medijacija *de lege lata* i *de lege ferenda*", *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 8, 129-150.
19. Međimurec, Petra, Ivan Čipin (2019), "Tko se češće razvodi? Obrazovanje i bračna (ne)stabilnost u Hrvatskoj", *Revija za socijalnu politiku*, 26(3), 273-291.
20. *Naša riječ* (2022), "Šta su najčešći razlozi za razvod braka?"; dostupno na: <https://nasarijec.ba/sta-su-najcesci-razlozi-za-razvod-braka/>
21. *Porodični zakon RS*, Sl. glasnik RS, br. 17/2023 i 27/2024.

22. *Porodični zakon Brčko Distrikta BiH*, Sl. glasnik Brčko distrikta BiH, br. 23/2007.
23. *Obiteljski zakon FBiH*, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 35/05.
24. StartBiH.ba (2023), "Porodično savjetovalište Sarajevo: Zašto je broj razvoda u porastu, kako spasiti porodicu i ko vam u tome može diskretno i besplatno pomoći"; dostupno na: <https://startbih.ba/clanak/porodicno-savjetovaliste-sarajevo-zasto-je-broj-razvoda-u-porastu-kako-spasiti-porodicu-i-ko-vam-u-tome-moze-diskretno-i-bespl/226306>
25. Scott, Shelby B., Galena K. Rhoades, Scott M. Stanley, Elisabeth S. Allen, Howard M. Markman (2013), "Reasons for Divorce and Recollections of Premarital Intervention: Implications for Improving Relationship Education", *Couple Family Psychology*, 2(2), 131-145.
26. Tuzlanski.ba (2019), "U Tuzli trend porasta razvoda braka: Najviše ih puca zbog preljube, predbračni ugovori postali su HIT"; dostupno na: <https://tuzlanski.ba/vijesti/bih/u-tuzli-trend-porasta-razvoda-braka-najvise-ih-puca-zbog-preljube-predbracni-ugovori-postali-su-hit/462300>
27. Vlachovd, Marie, Lea Biason (2005), *Women in an Insecure World: Violence against Women Facts, Figures and Analysis*, Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva
28. Štifter, Ana, Marko Mihalj, Linda Rajhvajn Bulat, Silvia Vuković (2016), "Razlozi razvoda braka kao odrednice sporazuma o roditeljskoj skrbi", *Ljetopis socijalnog rada*, 23(2), 275-297.
29. *Zakon o zaštiti nasilja u obitelji FBiH*, Službene novine Federacije BiH, br. 22/05 i 51/06.
30. "Wake Forest University, What Is Marriage Counseling?"; dostupno na: <https://counseling.online.wfu.edu/blog/what-is-marriage-counseling/>
31. Williamson Hannah C., Thomas Nelson Bradbury, Teresa Nguyen, Benjamin R. Karney (2016), "Are Problems that Contribute to Divorce Present at the Start of Marriage, or Do They Emerge Over Time?", *Journal of Social and Personal Relationships*, 33(8), 1120-1134.
32. World Health Organisation (2022), "The role of teachers in supporting health"; dostupno na: <https://www.who.int/tools/your-life-your-health/a-healthy-world/people-s-roles/the-role-of-teachers-in-supporting-health>

CAUSES OF DIVORCE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA SOCIETY

Summary:

In divorce proceedings, violence, manipulation, denial of child support contributions and violation of divorce agreements, stress due to financial worries and uncertainty about the future are increasingly visible. The aim of this paper is to investigate the causes of divorce in Bosnian and Herzegovina society and to analyze the perspectives for preventing its consequences. The paper used the method of content analysis (scientific and professional literature and other documentation and data collected from B&H websites on the experiences of experts working in divorce proceedings, with an emphasis on the Federation of B&H, for the period 2018-2024). The results of the research showed that the most common causes leading to divorce are: adultery, addictions, financial difficulties, violence, mismatch of temperaments, unrealistic expectations and separate lives, while the possibilities of experts in working to prevent the consequences of divorce are visible through work in marriage counseling centers, amendments to social and criminal legislation and prevention. It is necessary to undertake preventive interventions in social welfare with the aim of premarital counseling, preventing the occurrence of high-conflict divorces *de lege ferenda* (by conducting informative, preparatory counseling conversations with spouses as a precursor to the pre-divorce mediation process and the court divorce process), to provide professional support by strengthening parental competencies (responsibilities and duties after divorce), and to effectively implement measures of protection against violence.

Keywords: problems; divorce; consequences; prevention

Adresa autorice

Author's address

Karolina Tadić-Lesko

Ustanova „Centar za socijalni rad Grada Mostara“

karolinamos@gmail.com